

Ks. prof. dr hab. Jan MACHNIAK
ul. Kanonicza 11
31-002 KRAKÓW
Tel. 607224232
E-mail: jmachniak@diecezja.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Autor: ks. mgr lic. Michał Dłutowski

Tytuł: *Świętość chrześcijanina. Studium na podstawie pism błogosławionego Michała Sopoćki*

Promotor: ks. dr hab. Stanisław Suwiński

Wydział Teologiczny, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2019, ss. 309

1. Problem rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska ks. mgr lic. Michała Dłutowskiego pt. *Świętość chrześcijanina. Studium na podstawie pism błogosławionego Michała Sopoćki* jest próbą całościowej analizy fundamentalnego dla teologii duchowości problemu świętości chrześcijanina w oparciu o pisma bł. ks. Michała Sopoćki, kierownika duchowego św. Siostry Faustyny Kowalskiej, który w swoim bogatym dorobku naukowym pozostawił konkretną wizję świętości chrześcijańskiej w kontekście tajemnicy Bożego Miłosierdzia. Problem świętości chrześcijanina, czyli dążenia do jedności z Bogiem należy do podstawowych tematów duchowości chrześcijańskiej i obejmuje całość postaw ludzkich w dążeniu do pełni jedności z Tym, który jest początkiem i spełnieniem wszelkich aspiracji istoty stworzonej. Ukazywanie świętości chrześcijanina w kontekście tajemnicy Miłosierdzia Bożego ma szczególne znaczenie dla człowieka XXI wieku, który zatracą

swoją godność w „misterium iniquitatis” stając się nową szansą odzyskiwania nadprzyrodzonej nadziei. Zasadniczy cel rozprawy doktorskiej stanowi analiza dorobku bł. ks. Michała Sopoćki w aspekcie dążenia chrześcijanina do świętości. Autor dysertacji jest świadomy, że najważniejszym dziełem bł. ks. Michała Sopoćki jest czterotomowe dzieło *Miłosierdzie Boga w dziełach Jego* (Wyd. 2008).

Zebrany przez autora dysertacji materiał badawczy – pozycje ks. Sopoćki dotyczące miłosierdzia i opracowania dotyczące tajemnicy Bożego Miłosierdzia w teologii – gwarantuje, że jego analizy zostały dokonane na szerokim tle literatury teologicznej i dają podstawę do sformułowania ogólnych wniosków na temat świętości chrześcijanina w kontekście teologii Bożego Miłosierdzia.

Należy również podkreślić odwagę Promotora rozprawy doktorskiej, ks. prof. UMK dr hab. Stanisława Suwińskiego, który właściwie ukierunkował analizy doktoranta i pomógł je doprowadzić do konstruktywnych wniosków.

2. Omówienie rozprawy

Autor rozprawy doktorskiej pt. *Świętość chrześcijanina. Studium na podstawie pism błogosławionego Michała Sopoćki* dokonał całościowej analizy problemu świętości chrześcijanina w dorobku teologicznym ks. Michała Sopoćki w oparciu o ideę Miłosierdzia Bożego jako przymiotu Boga, który wyprowadza człowieka z jego nędzy i braków.

Ks. Michał Dłutowski wskazał wyraźnie podstawy teologiczne do analizy problemu świętości chrześcijanina, która jest wynikiem poznania tajemnicy Boga bogatego w miłosierdzie i przyczynia się do wzrostu miłości i zjednoczenia z Nim. Swoje badania Autor dysertacji osadził w szerokim kontekście teologii powszechnego powołania chrześcijanina do świętości, czyli zjednoczenia z Bogiem. Autor rozprawy doktorskiej przedstawił też bogatą bibliografię przedmiotu obejmującą prace o ks. Michale Sopoćce i jego idei Bożego Miłosierdzia w aspekcie dążenia człowieka do świętości. na temat natury i istoty życia mistycznego (S. Urbański, M. Chmielewski, H.

Ciereszko, J. Machniak, H. Wejman, M. Zajkowska). Skonfrontował myśl bł. ks. Miachała Sopocki z bogatą literaturą teologiczną dotyczącą teologii Bożego Miłosierdzia i powszechnego powołania do świętości. Pozwoliło to Autorowi dysertacji sformułować ogólne wnioski na temat świętości jako udziału chrześcijanina w życiu Boga i ukazać oryginalność myśli teologicznej kierownika duchowego św. Siostry Faustyny Kowalskiej.

Problem pracy doktorskiej ks. mgr lic. Michał Dłutowski przedstawił w czterech rozdziałach ukazujących pewną dynamikę procesu świętości: od teologiczno-antropologicznych podstaw świętości, przez zagadnienie Miłosierdzia Bożego jako największego przymiotu Boga, poprzez dynamikę rozwoju świętości aż po środki świętości.

W omawianiu rozprawy doktorskiej należy więc najpierw podkreślić, że świętość chrześcijanina w pismach ks. Michała Sopocki wynika ze świętości Boga. Autor dysertacji w rozdziale pierwszym (ss. 33-102) wychodzi od nauki ks. Michała Sopocki o Trójcy Świętej, w której Bóg Ojciec jest źródłem miłosierdzia świadczonego stworzeniu, Jezus Chrystus jest pośrednikiem między Bogiem a ludźmi, zaś Duch Święty jest sprawcą dzieła uświęcenia. Autor dysertacji swoje analizy dotyczące świętości chrześcijanina osadza w teologicznej refleksji na temat pojęcia świętości. Rozpoczyna od definicji świętości jako „zjednoczenie z Bogiem” oraz „świętość życia” (s. 34). Początkiem świętości jest według autora dysertacji sakrament chrztu, który wszczepia człowieka z Boga. Sakrament ten przynosi skutki uświęcające dla chrześcijanina, uwalnia z mocy zła, usuwa skutki grzechu oraz włącza życie Boże Ojca, Syna i Ducha Świętego (ss. 46-62). Ks. Dłutowski poddaje gruntownej analizie rolę cnót Boskich wiary, nadziei i miłości w dążeniu do świętości w wizji bł. ks. Michała Sopocki (ss. 63-82). Swoją refleksję na temat świętości chrześcijanina osadza w kontekście antropologicznej wizji człowieka jako istoty stworzonej na obraz i podobieństwo Boga, który został dotknięty przez grzech i odkupiony przez Boga w Ofierze Jezusa Chrystusa (s. 99nn). Na tle tych zjawisk teologicznych Doktorant prezentuje świętość chrześcijanina jako odbicie świętości Boga podkreślając, że człowiek od Boga wychodzi i do Boga

powraca. Akcentuje słusznie aspekt pozytywny i negatywny procesu uświęcenia zjednoczenia z Bogiem i odcięcia się od grzechu.

Drugi rozdział (ss. 103-174) prezentuje podstawy teologiczne świętości chrześcijanina wychodząc od miłosierdzia jako największego przymiotu Boga. Autor dysertacji wskazuje, że ks. M. Sopoćko w swoich opracowaniach dotyczących Miłosierdzia Bożego, szczególnie w książce pt. *Miłosierdzie Boga w dziełach Jego*, opisywał naturę Boga wskazując na Jego „przymioty”, albo „doskonałości wsobne” będące fundamentem ontycznym świętości chrześcijanina: prostota czyli niezłożoność, nieskończoność, wieczność i niezmiennność. Określają one istotę Boga jako bytu istniejącego przez samego siebie w odróżnieniu od bytów stworzonych, które istnieją dzięki Bogu. Obok doskonałości wsobnych, za teologami rozróżniał w Bogu „przymioty”, albo „doskonałości odnośne”, które ujawniają się w Bożych dziełach: mądrość, dobroć, opatrność, sprawiedliwość i miłosierdzie. Są one związane z wewnętrznymi władzami Boga i wyrażają Jego działanie wobec człowieka i świata. Przez analogię do władz człowieka, przymioty mądrości i opatrności mają swoje miejsce w umyśle Bożym, natomiast dobroć, sprawiedliwość i miłosierdzie są związane z wolą Boga.

Przymioty te określa ks. Michał Dłutowski w swojej dysertacji pojęciem cnót. Charakteryzują one relację Boga do człowieka. Dobroć Boża udziela człowiekowi dobra niezależnie od okoliczności. Opatrność wyraża czuwanie Boże nad człowiekiem, by mógł przy pomocy otrzymanego dobra osiągnąć wyznaczony przez Boga cel. Sprawiedliwość Boża obejmuje udzielanie dobra, według z góry ustalonego porządku. Miłosierdzie jest udzielaniem dobra przez Boga, by wyprowadzić człowieka z jego słabości i braków. Jest ono doskonałością Boga, „z której jak ze źródła wypływa wszystko, co nas spotyka na ziemi, i w której Bóg chce być wielbiony przez całą wieczność” (*Miłosierdzie Boga*, s. 11).

Autor rozprawy doktorskiej zwraca uwagę na fakt, że słowo ‘miłosierdzie’ rozumiał ks. Sopoćko, za św. Tomaszem z Akwinu i św. Augustynem, jako współczucie wobec nieszczęścia bliźniego oraz działanie zmierzające do ulżenia w cierpieniu. Rozróżniał w nim dwa zasadnicze wymiary: „wzruszenie zmysłowe czyli namiętność

(*passio*)” oraz „cnotę moralną” (*Miłosierdzie Boga*, s. 12). Miłosierdzie jako wzruszenie jest odruchem psychiki ludzkiej, uczuciem żalu z powodu czyjegoś nieszczęścia. Jako cnota moralna jest rozumnym współcierpieniem właściwym tylko człowiekowi, które wyraża chęć udzielenia pomocy. U chrześcijanina, miłosierdzie wypływa z miłości bliźniego i jest przejawem wolnej woli człowieka. Realizuje się ono w uczynkach ogarniając nie tylko bliźnich, ale również nieprzyjaciół.

Miłosierdzie Boga nie jest ani wzruszeniem, ani cnotą moralną, w skład której wchodzi smutek wynikający ze współcierpienia, gdyż Bóg jako istota najdoskonalsza nie podlega wzruszeniu. Miłosierdzie Boże jest przymiotem Boga, a nie tylko stanem współczującego czy litującego się umysłu. W odniesieniu do Boga, miłosierdzie zakłada współczucie, które nie wyklucza Bożej niezmienności, lecz jest jego źródłem. Na tej podstawie tradycja teologiczna twierdziła, iż miłosierdzie Boże jest nieskończone jako przymiot nieskończonej natury Boga oraz jako owoc nieskończonej miłości Bożej. Nieskończone Miłosierdzie Boże wyraziło się we Wcieleniu Syna Bożego. Pan Jezus stając się człowiekiem ukazał nam prawdę, że miłosierdzie jest absolutnie nieskończone i nie ma granic, jeśli zechcemy się nie całkowicie otworzyć.

W takim ujęciu, Miłosierdzie Boże jawi się jako „doskonałość Jego działalności, skłaniającej się ku bytom niższym w celu wyprowadzenia ich z nędzy i uzupełnienia ich braków, – jest to Jego wola czynienia dobrze wszystkim, którzy cierpią jakieś braki i sami nie są w stanie ich uzupełnić” (*Miłosierdzie Boga*, s. 13). Miłosierdzie jako akt woli Bożej jest motywem każdego działania Bożego, które zwraca się szczególnie do człowieka cierpiącego z powodu zła, grzechu, braku dobra. W Bogu każdy pojedynczy akt litości utożsamia się z miłosierdziem, ujawniając się w udzielaniu dobra, aby wyprowadzić człowieka z niewoli grzechu.

Autor dysertacji podkreśla, że świętość chrześcijanina według ks. Michała Sopoćki, jest wynikiem zjednoczenia z Miłosiernym Bogiem w postawie mistycznej jedności z Nim a dopiero potem istotna jest postawa miłosierdzia wobec bliźniego.

W trzecim rozdziale dysertacji (ss. 175-230) ks. mgr lic. Michał Dłutowski poddaje systematycznej analizie zagadnienie rozwoju świętości chrześcijanina w aspekcie etapów, jakie musi przejść na drodze do Boga. Dokonuje ważnej analizy porównawczej

zestawiając wizję etapów do świętości według ks. Sopocki z trzema etapami drogi do Boga zawartymi w klasycznej wizji Reginalda Garrigou-Lagrange'a. Autor dysertacji poddaje analizie drogi rozwoju świętości w odniesieniu do modlitwy, darów Ducha Świętego i cnót. Przedstawia dynamikę drogi do zjednoczenia z Bogiem od oczyszczenia, przez oświecenie do zjednoczenia. Precyzyjnie wykazuje jakie są źródła tej wizji świętości odnosząc refleksję ks. Michała Sopocki do duchowości polskiej jezuitów ks. Mikołaja Łęczyckiego i ks. Kacpra Drużbickiego oraz do duchowości karmelitańskiej św. Jana od Krzyża, św. Teresy od Jezusa, czy św. Teresy od Dzieciątka Jezus.

Autor dysertacji poddał analizie drogę oczyszczenia, oświecenia i zjednoczenia ukazując rolę cnót kardynalnych w drodze do świętości (ss. 190-206) oraz podkreślił, jakie są przeszkody w dążeniu do zjednoczenia z Bogiem (ss. 208-230). W konkluzji zauważył, że dążenie do zjednoczenia z Bogiem w wizji ks. Sopocki jest podstawowym powołaniem chrześcijanina, zakorzenionym w jego naturze, będącej wynikiem otwarcia na Boga w miłości.

Czwarty rozdział został poświęcony zagadnieniu źródeł świętości chrześcijanina i środków, które do niej prowadzą: Pokuta i Eucharystia, modlitwa, umartwienie, kierownictwo duchowe, nabożeństwa (ss. 231-299). Punktem centralnym czwartego rozdziału jest modlitwa, która według ks. Michała Sopocki odgrywa kluczową rolę w budowaniu komunii z Bogiem. Autor dysertacji podkreśla, że dzięki niej człowiek może uczestniczyć w życiu nadprzyrodzonym Boga. Sakrament pokuty i Eucharystia są fundamentem życia duchowego chrześcijanina, a modlitwa według ks. Sopocki prowadzi do uświęcenia człowieka.

Rozprawa doktorska ks. mgr lic. Michała Dłutowskiego pt. *Świętość chrześcijanina. Studium na podstawie pism błogosławionego Michała Sopocki* stanowi niewątpliwie gruntowne studium nauczania bł. ks. Michała Sopocki ze szczególnym uwzględnieniem świętości chrześcijańskiej. Przeprowadzone analizy doprowadziły Doktoranta do precyzyjnych wniosków, że świętość chrześcijanina w wizji ks. Sopocki jest oparta na Piśmie świętym oraz na nauczaniu Kościoła. Autor dysertacji pokazał źródła teologiczne myślenia ks. Michała Sopocki: szkoła karmelitańska i szkoła ignacjańska. Ks.

Michał Sopoćko przedstawiał świętość w perspektywie życia duchowego chrześcijanina otwartego na działanie łaski Bożej. Analiza pism ks. Michała Sopoćki pozwoliła Autorowi dysertacji stwierdzić, że świętość chrześcijanina rozwija się wokół tajemnicy Bożego Miłosierdzia.

3. Ocena formalno-merytoryczna pracy

Przedstawiona przez ks. mgr lic. Michała Dłutowskiego praca doktorska z punktu widzenia formalnego zasługuje na duże uznanie, gdyż jest monograficznym opracowaniem teologicznego zagadnienia „świętości chrześcijanina” w całym dorobku pisarskim ks. Michała Sopoćki. Szczególnie cennym wydaje się podjęcie tak ważnego dla duchowości zagadnienia, jakim jest udział człowieka w życiu Boga ze szczególnym podkreśleniem tajemnicy miłosierdzia. Rozprawa jest całościowym ukazaniem dynamiki świętości chrześcijańskiej od rozpoznania działania łaski uświęcającej przez oczyszczenie i oświecenie władz duchowych aż po zjednoczenie. Została oparta na materiale źródłowym, co dało szansę przeprowadzenia wnikliwych analiz i ukazania aktualności myśli bł. ks. Michała Sopoćki.

Bogata bibliografia obejmująca literaturę źródłową, opracowania i literaturę pomocniczą na temat doświadczenia Boga u św. Faustyny i tematu przebóstwienia nadają pracy charakter solidnego opracowania.

Struktura pracy, jasna i prosta, wskazuje na jej wewnętrzną zwartość i logikę w prowadzeniu analiz. Zakres poszczególnych rozdziałów został precyzyjnie określony na samym wstępie każdego z nich i wiernie przeprowadzony do końcowych wniosków. Autor dysertacji bardzo często posługuje się metodą analizy porównawczej wykazując się dobrą znajomością opracowań teologicznych.

Przy ocenie formalnej pracy ks. Michała Dłutowskiego nie można pominąć rzetelnego warsztatu edytorskiego. Wszystkie przypisy i odnośniki zostały wykonane poprawnie. Solidnie i poprawnie sporządzona bibliografia i skróty podnoszą wartość pracy.

Całościowe opracowanie zagadnienia problemu „świętości chrześcijanina” w dążeniu do zjednoczenia z Bogiem jest niewątpliwie ważnym przyczynkiem w pogłębianiu znajomości osoby ks. Sopočki i jego wkładu w rozwój duchowości w Polsce. Należy również docenić, że autor dysertacji dokonał całościowego i monograficznego opracowania problemu świętości chrześcijańskiej w kontekście tajemnicy Bożego Miłosierdzia w dorobku teologicznym bł. Michała Sopočki, wydobył ją bardzo trafnie i ukazał jego bogactwo.

4. Wnioski

Zaprezentowana przez ks. mgr lic. Michała Dłutowskiego rozprawa doktorska na temat tajemnicy „świętości chrześcijanina” w dorobku teologicznym ks. Michała Sopočki stanowi pod względem formalnym i merytorycznym ważny przyczynek do zgłębiania doktryny teologicznej kierownika duchowego św. Faustyny Kowalskiej i ważnego teologa duchowości w Polsce. Autor wykazuje dobre opanowanie metody naukowej, umiejętność korzystania ze źródeł, prowadzenia analizy i wyciągania logicznych wniosków. Wykorzystanie literatury pomocniczej i opracowań pozwala stwierdzić, iż temat został potraktowany niezwykle rzetelnie i wyczerpująco.

Wysoki walor formalny i treściowy rozprawy pozwala wysunąć ostateczny wniosek, by ks. mgr lic. Michała Dłutowskiego dopuścić do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK KATEDRY

 ks. dr hab. Jan Machniak prof. UJ
 ks. Jan Machniak

Kraków, 25.03.2019.